

ANTROPOLOGICKÝ SLOVNÍK

aneb co by mohl
o člověku vědět
každý člověk

(s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)

Jaroslav Malina a kolektiv

Elektronická verze obsahuje
kompletní slovník
s více než 20 000 hesel

Text © Dalibor Antalík, František Bahenský, Luboš Bělka, Milan Beneš, Petra Beran-Cimbůrková, Zuzana Bláhová-Sklenářová, Vladimír Blažek, Kateřina Boberová, Pavel Bravený, Vít Bubeník, Ivo T. Budil, Lenka Budilová, Petr Bureš, František Čapka, Eva Čermáková, Miroslav K. Černý, Roman Čihák, Martin Čuta, Marie Dohnalová, Gabriela Dreslerová, Petr Dubový, Josef Duda, Pavel Dufek, Petra Dučečková, Hana Eliášová, Michaela Endlicherová, Eva Ferrarová, Dana Fialová, Jan Filipický, Eduard Fuchs, Jiří Gaisler, Martin Golec, Andrea Grigelová, Jan Heller, Tomáš Hirt, Petr Hlaváček, Martin Hložek, Jiří Hlušička, Karel Hnilica, Jan Holčík, Martin Holub, Helena Honcoopová, Ladislava Horáčková, Drahomír Horký, Michal Horsák, Břetislav Horyna, Cyril Höschl, Blahoslav Hruška, Ondřej Hubáček, Jan Huták, Petr Charvát, Alena Jaklová, Marek Jakoubek, Mikoláš Jurda, Zdeněk Justoň, Josef Kandert, Oldřich Kašpar, Jan Keller, Helena Klempererová, Josef Kolmaš, Stanislav Komárek, Stanislav Komenda, Kateřina Konášová, Zuzana Korecká, Jaromír Kovárník, Miroslav Králík, Michaela Králíková, Soňa Krásná, Michaela Křivanová, Tereza Kuldová, Miloslav Lapka, Monika Laštovičková, Věra Linhartová, Pavel Lízal, Miriam Löwensteinová, Klára Macůchová, Tomáš Machálek, Tatiana Machalová, Miloš Macholán, Giuseppe Maiello, Jaroslav Malina, Martin Matějů, Tereza Mikešová, Zuzana Moravčíková, Vojtěch Mornstein, Lucie Mornsteinová, Tomáš Mořkovský, Dagmar Muchnová, Rudolf Musil, Milan Nakonečný, Lucie Nečasová, Bedřich Nosek, Vlastimil Novák, Marie Nováková, Nea Nováková, Jan Novotný, Vladimír Novotný, Jaroslav Oliverius, Lucie Olivová, Libor Pác, Dalibor Papoušek, Marie Pardyová, Jiří Pavelka, Josef Pavlík, Petr Pavlík, Jana Pečírková, Lukáš Pecha, Markéta Pechňíková, Robin Pěnička, Jana Petrásková, Miloslav Petrušek, Mariana Pfliegerová, Jana Pleskalová, Ivo Pospíšil, Miroslav Prokopec, Jiří Prosecký, Martin Prudký, Vladimír Přívratský, Barbora Půtová, Michaela Račanská, Jiřina Relichová, Markéta Rendlová, Olga Rezáková, Martin Rychlík, Alena Řiháková, Vladimír Sadek, Sandra Sázelová, František Sehnal, Karel Sklenář, Vladimír Sklenář, Jaroslav Skupník, Miloslav Slabina, Irena Smetáčková, Ludmila Sochorová, Tereza Sojková, Věra Sokolová, Vladimír Souček, Jana Součková, Martin Soukup, Václav Soukup, Eva Steinbachová, Jiří A. Svoboda, Jan Sýkora, Leoš Šatava, Jiřina Šedinová, Lukáš Šín, Miloš Štědroň, Irena Štěpánová, Helena Šulová, Lenka Šulová, Richard Théry, Michal Tošner, Zdeněk Tyrdý, Zdeněk Uherek, Josef Unger, Petra Urbanová, Břetislav Vachala, Jana Válková, Václav Vančata, Marina Vančatová, Daniel Vaněk, Michaela Vaňharová, Lenka Vargová, Jiří Vorlíček, František Vrhel, Martina Wagenknechtová, Renata Weinerová, Jiří Winkler, Jiří Woitsch, Jan Záhořík, Michaela Zelinková, Marcela Zoufalá, Jaroslav Zvěřina, 2009.

Obálka, grafická a typografická úprava © Jan Jordán, 2009.

Ilustrace © Vladimír Renčín, 2009.

Sazba: Tomáš Mořkovský, 2009.

Vydalo © Akademické nakladatelství CERM v Brně, 2009.

Tisk: Tiskárna Expodata-Didot, spol. s r. o., Vystaviště 1, 648 75 Brno.

Tato publikace ani jakákoli její část nesmí být přetiskována, kopírována či jiným způsobem rozšiřována bez výslovného povolení vydavatele.

ISBN 978-80-7204-560-0

Úvod

Moderní antropologie (z řečtiny: *anthrōpos*, „člověk“, *logos*, „věda“ = „věda o člověku“) je interdisciplinární vědecký obor hledající odpovědi na základní otázky lidského rodu: „Odkud jsme? Jací jsme? Kam jdeme?“ Vychází z poznání, že lidé a lidská společenství, jejich vznik, vývoj a proměny jsou určovány navzájem se ovlivňujícími danostmi biologickými, medicínskými, psychologickými, sociálními, kulturními atd. Nezbytností v této vědecké disciplíně je proto celostní výzkum. Antropologie studuje biologickou variabilitu člověka, podobnosti a rozdíly ve vztahu k ostatním biologickým druhům (zejména našim nejbližším příbuzným – primátům) a lokální sociokulturní varianty univerzálních struktur lidského myšlení a chování, jejich rozdílnosti a podobnosti v celém kontinuu vývoje i možného budoucího směřování.

Zmíněné celostní rozpětí antropologie odráží obsah *Antropologického slovníku*. Specifikou slovníku je jeho originální koncepce, vymykající se všem obdobným pracím, které byly dosud na toto téma ve světě vydány. Slovník byl programově budován jako integrální databáze poznatků, jichž bylo v oblasti věd o člověku, společnosti a kultuře dosaženo. Na rozdíl od standardních anglosaských slovníků však rozšiřuje tematický záběr o oblast krásné literatury a umění. Jeho součástí se stala komplexní řada hesel věnovaných oblasti umělecké kultury, kterou tradiční antropologie do značné míry opomíjela, takže vydání tohoto slovníku lze označit za příspěvek k rozvoji dosud málo celosvětově zpracované *antropologie umění*.

Antropologický slovník je nestandardní také z hlediska rozsahu jednotlivých hesel. Při vytváření jeho koncepce se samozřejmě nabízela tradiční cesta, totiž podřídit šíři hesel tomu, jaký význam je jednotlivým vědcům nebo tematickým okruhům obecně přičítán. Pokud bychom přistoupili na tento konzervativní přístup, vytvořili bychom sice standardní, ale v mnoha směrech duplicitní dílo. O významných antropologických směrech, paradigmatech a osobnostech český čtenář bez problému získá dostatečné množství informací z již existujících a na českém trhu dostupných knih českých i světových antropologů. Proto jsme se při vytváření databáze tohoto slovníku vydali poněkud jinou cestou. Součástí dějin každé vědy jsou dosud nedocenení badatelé a relativně marginální vědecká díla, jejichž objevení a prezentace pro vědeckou i laickou veřejnost výrazně rozšíří paradigma současné antropologie. V tomto smyslu

je možné tvorbu a vydání tohoto slovníku označit za příspěvek k obohacení *epistemologických základů antropologie* o významné, avšak dosud opomíjené osobnosti a tematické okruhy vědy o člověku a kultuře. K obšírněji pojednaným tématům patří také vznik základních obživných strategií (lov, zemědělství), sídlení (urbanizace), organizace společnosti a kultura (městská civilizace, raný stát), technologie (kamenná industrie, keramika, metalurgie), příbuzenství, sexualita, manželství, rituály, právo, mytologie, náboženství, písmo, literatura aj. Svým původem jsou tato témata většinou spjata s oblastmi starého Předního východu, Dálného východu a indického subkontinentu, odkud pak vzešly mnohé inspirace a podněty pro jiné civilizace a kultury včetně naší, evropské.

Uspořádání hesel ve slovníku vychází z pravidel pro abecední řazení, které stanovuje česká státní norma ČSN 97 6030 Abecední řazení.

Rozhoduje abecední pořadí souvislé řady písmen tučně vytištěného názvu hesla; u většiny termínů přejatých do češtiny z cizích jazyků následuje údaj o jejich původu – například: **demokracie** (z řečtiny *demos*, „lid“ a *kratiá*, „vláda“), vláda lidu (...). Při stejném znění názvu jsou nejprve řazena hesla věcná, potom hesla, jejichž název je vlastním jménem, a nakonec hesla biografická.

Základní abecední řazení je provedeno postupně podle jednotlivých znaků odleva doprava, a to podle standardizované české národní abecedy doplněné písmeny q, w, x: a, b, c, č, d, e, f, g, h, ch, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, ř, s, š, t, u, v, w, x, y, z, ž. Tato písmena mají primární řadící vlastnost. Velká a malá písmena nemají na abecední řazení vliv – mají stejnou řadící platnost. Písmena s diakritickými znaménky, která ve výše uvedené řadě nejsou uvedena (tj. *á, ď, é, ě, í, ň, ó, t, ú, ý*), se posuzují jako prostá základní písmena bez diakritických znamének. Totéž platí i pro písmena s diakritickými znaménky v jiných národních abecedách, včetně nerozepsaných přehlásek (*â, â, ä, ç, è, ê, í, l, l, ô, ö, f, ü, ž*). Tato písmena mají pouze sekundární řadící platnost, to znamená, že se k jejich odlišnosti od základního písmene standardizované české národní abecedy přihlíží až při jinak zcela totožných slovech (nepostačí-li k rozlišení dvou slov písmena standardizované národní abecedy).

Vyskytnou-li se ve slovech písmena z jiných abeced než z latinky (například cyrilská, řecká, hebrejská, arabská a jiná jména), řadí se podle standardového způsobu přepisu v rámci latinské abecedy.

Číslice a skupiny číslic (včetně případné desetinné čárky nebo znaménka minus) se řadí podle číselné hodnoty číslic – ve vzestupném číselném pořadí až za abecedu, tedy: ... *v, w, x, y, z, ž, 0, 1, 2, 3, ...*

Vyskytují-li se interpunkční znaménka, značky a obrazce, řadí se taková hesla až na konec abecedy, respektive až za číslice, a to v tomto pořadí: . , ; ? ! : „ (všechny tvary uvozovek) – | / \ () // [] < > { } . Například:

magie (z řečtiny: *mageia*, „čarodějnictví“), ...

magie počátku (magie prvního dne), tradiční ...

magie, homeopatická, podle *hypotéz ...

magie, kontaktní, podle *hypotéz ...

magie, sympatetická, souhrnné označení ...

U hesel definovaných z hlediska určitého oboru následuje zpravidla za tučně vytištěným názvem hesla oborové označení standardním písmem v hranatých závorkách: **autoregulace** [fyziologie].

Hesla složená z adjektiv a substantiv jsou kvůli rychlejší orientaci uváděna nikoli v duchu české tradice, zpravidla tedy nejdříve adjektivum a pak substantivum, nýbrž v inverzním postavení (například: **antropologie, obecná**), které je v hesle vyznačeno čárkou a ve slovníku je zachováno ve tvaru odkazu: **obecná antropologie**, *antropologie, obecná); týká se i ustálených složených termínů (Dálný východ, Nový svět, Nový zákon, Přední východ).

Kurzívou jsou vyznačeny názvy časopisů a knižních děl, dále odborné cizojazyčné názvy, případně důležitější fakta. Pokud dílo nebylo přeloženo do češtiny, pak je kurzívou uveden originální název díla v původním jazyce a v závorce je standardním písmem zaznamenán pracovní překlad názvu díla. Jména a pojmy uvnitř hesel opatřené znakem * znamenají odkaz na jejich existenci ve slovníku.

U pojmů z obecné antropologie a dalších oborů zpravidla uvádíme i jejich latinskou či řeckou etymologii s vyznačením délek slabik v latině a kvality samohlásek řecké abecedy, protože u většiny pojmů jde o výrazy, které patří k obecné kulturní úrovni, a jejich užívání předpokládá i správnou výslovnost. U hesel, jež představují odborné anatomické termíny z oblasti lékařské antropologie, jsme však od tohoto úzu ustoupili kvůli jejich větší přehlednosti. U hesel z oblasti antropologie etnicity (etnika, etnické skupiny, národy apod.) představuje uvedený výraz správnou a spisovnou českou podobu názvu etnika (vysazeno tučně), v závorce je někdy uveden další název, který byl užíván v českém kontextu dříve, případně i původ a tvar názvu v jazyce daného či jiného etnika.

Na konci každého hesla (vyjma hesel krátkých a hesel obecně sdíleného obsahu, leč v daném kontextu antropologického slovníku potřebných) je uvedeno autorství a všichni autoři mají ve slovníku odborné *curriculum vitae*.

V závěru slovníku se nachází tematicky rozčleněná bibliografie, zahrnující zejména příručky a přehledové práce (jen výjimečně úzce specializované publikace) a seznam citované literatury.

Antropologický slovník může sloužit jako běžný výkladový slovník, ale také jako učebnice antropologie. Případný zájemce by měl zahájit studium u hesla **antropologie**, které díky systému odkazů na relevantní hesla tvoří základní orientační schéma studia. Pak snad obstojí i před řeckou sfingou, která kdysi číhala na skále před Thébami, aby kolemjdoucím kladla hádanku: „Kdo chodí ráno po čtyřech, ve dne po dvou a večer po třech nohou?“ Kdo neuhodl, toho zahubila. Její záhadu rozluštil až Oidipús: „Je to člověk! Jako dítě leze po čtyřech, jako muž chodí po dvou a ve stáří si pomáhá holí.“ Člověk je však nejen záhadou sfingy. Ale kdo vlastně je, odkud přichází a kam jde? To je tajemství, kterým se zabývá nejen antropologie – snažíme se je odhalit neustále my všichni a jistě nás nepřestane zajímat ani v budoucnu.

V tomto slovníku nás kousek na cestě poznání povede antropologie a snad správným směrem ...

Ve více než stoleté historii české antropologie je slovník prvním dílem tohoto druhu. Sestavili jej naši přední odborníci, a to nejen pro studenty antropologie a „příbuzných“ disciplín (archeologie, biologie, ekonomie, etnologie, historie, kulturologie, lingvistiky, mediálních studií, medicíny, politologie, právních věd, psychologie, religionistiky, sexuologie nebo sociologie), ale i pro učitele a studenty středních škol a širší veřejnost.

Slovník obsahuje okolo 20 000 hesel uložených na kompaktním disku. Ilustrace Vladimír Renčín.

... KONEČNĚ LIDSKÉ BYTÍ NA HRANICI S NE-BYTÍM SAMO SEBE TRANSCENDUJE, AVŠÁK NIKOLIV SMĚREM K POZITIVNÍ TRANSCENDENCI, K NĚJAKÉMU VYŠŠÍMU STŮPNI BYTÍ, JAKO JE TÓMU V PLATONISMU, NÝBRŽ SKRZE ONTOLOGICKÝ ZÁPŮR ZPĚT K SOBĚ SAMÉMU...

Poděkování

Slovník vznikl díky spolupráci s řadou odborníků z českých akademických institucí zejména v rámci projektů Ústavu antropologie Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity: edice *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů* (v letech 2000–2008 publikováno 40 svazků), trojsvazková publikace *Kruh prstenu: Světové dějiny sexuality, erotiky a lásky od počátků do současnosti v reálném životě, krásné literatuře, výtvarném umění a dílech českých malířů a sochařů inspirovaných obsahem této knihy* a sedmi grantových projektů: *Internetové centrum pro studium antropologie* (FRVŠ, projekt tematického okruhu F5, 2718/2005); *Zavedení nového předmětu Antropologie občanské společnosti* (FRVŠ, projekt tematického okruhu F5, č. j. 1022/2006); *Lidská sexualita a kultura: Obecně antropologická a sexuologická analýza* (GA ČR 403/05/2552); *Antropologie smrti: komparační sociokulturní analýza umírání, smrti, pohřebních ritů a rituálů* (GA ČR 404/06/0346); Rozvojový projekt na rok 2007: *Inovace výuky předmětů biologicko-socio-kulturní antropologie* (MŠMT); *Vytvoření publikační elektronické platformy pro učitele a studenty antropologie v České republice* (FRVŠ 1268 F4 d/2007); Výzkumný záměr Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity „Diverzita biotických společenstev a populací“ (číslo záměru MSM 0021622416); Výzkumný záměr Ústavu živočišné fyziologie AV ČR, v. v. i., „Genetický, funkční a vývojový potenciál živočišných buněk, tkání a organismů a jejich využití v medicíně, ekologii a zemědělství“ (číslo: AVOZ50450515).

Rád proto vyslovuji poděkování za spoluautorství slovníku kolegyním a kolegům, jimiž jsou: Dalibor Antalík (religionistika), František Bahenský (etnická antropologie), Luboš Bělka (religionistika), Milan Beneš (andragogika), Petra Beran-Cimbůrková (antropologie umění), Zuzana Bláhová-Sklenářová (archeologie), Vladimír Blažek (etologie člověka), Kateřina Boberová (molekulární antropologie), Pavel Bravečný (fyziologie), Vít Bubeník (jazyková typologie), Ivo T. Budil (obecná antropologie), Lenka Budilová (sociální a kulturní antropologie), Petr Bureš (botanika), František Čapka (historie), Eva Čermáková (archeologie), Miroslav K. Černý (muzikologie), Roman Čihák (skalní umění), Martin Čuta (antropometrie, osteometrie, funkční antropologie), Marie Dohnalová (antropologie občanské společnosti), Gabriela Dreslerová

(archeozoologie), Petr Dubový (neurovědy), Josef Duda (zooantropologie), Pavel Dufek (politologie), Petra Duchečková (fyzická antropologie), Hana Eliášová (forenzní antropologie), Michaela Endlicherová (kasteologie), Eva Ferrarová (gender), Dana Fialová (dentální antropologie), Jan Filipický (indologie), Eduard Fuchs (matematika), Jiří Gaisler (zoologie), Martin Golec (archeologie), Andrea Grígelová (antropologie práva), Jan Heller (biblistika, religionistika), Tomáš Hirt (sociální a kulturní antropologie), Petr Hlaváček (technologie obuvi), Martin Hložek (archeologie), Jiří Hlušíčka (dějiny umění), Karel Hnilica (sociální psychologie), Jan Holčík (dějiny medicíny), Martin Holub (experimentální archeologie), Helena Honcoopová (japanistika), Ladislava Horáčková (anatomie, paleopatologie), Drahomír Horký (histologie), Michal Horský (malakologie), Břetislav Horyna (filozofie, religionistika), Cyril Höschl (psychologie, psychiatrie), Blahoslav Hruška (sumerologie, asyriologie, religionistika), Ondřej Hubáček (kulturologie, sociologie), Jan Huták (funkční antropologie), Petr Charvát (orientalistika, počátky státu v jihozápadní Asii), Alena Jaklová (bohemistika), Marek Jakoubek (sociální a kulturní antropologie), Míkoláš Jurda (antropologie), Zdeněk Justoň (sociální antropologie), Josef Kandert (etnologie), Oldřich Kašpar (amerikanistika), Jan Keller (sociologie), Helena Klempererová (antropologie paleolitu), Josef Kolmaš (sinologie, tibetanistika), Stanislav Komárek (obecná a filozofická antropologie), Stanislav Komennda (biometrie), Kateřina Konášová (fyzická antropologie), Zuzana Korecká (amerikanistika), Jaromír Kovárník (prehistorická archeologie), Miroslav Králík (fyzická a forenzní antropologie), Michaela Králíková (archeologická antropologie), Soňa Krásná (trasologie), Michaela Křivanová (dentální antropologie), Tereza Kuldová (sociální antropologie), Miloslav Lapka (krajinná a sociální ekologie), Monika Laštovičková (dějiny antropologie), Věra Linhartová (dějiny medicíny, komunikace), Pavel Lízal (genetika), Miriam Löwensteinová (koreanistika), Klára Macúchová (japanistika), Tomáš Machalík (historie), Tatiana Machalová (antropologie práva), Miloš Macholán (zoologie), Giuseppe Maiello (sociokulturní antropologie), Jaroslav Malina (obecná antropologie), Martin Matějů (sociologie), Tereza Mikešová (fyzická antropologie), Zuzana Moravčíková (sociální antropologie), Vojtěch Mornstein (biofyzika), Lucie Mornsteinová (japanistika), Tomáš Mořkovský (antropologie smrti), Dagmar Muchnová (klasická filologie, grecistika), Rudolf Musil (geologie, paleontologie), Milan Nakonečný (sociální psychologie), Lucie Nečasová (kulturologie), Bedřich Nosek (hebraistika, juda-

istika), Vlastimil Novák (numizmatika), Marie Nováková (fyziologie), Nea Nováková (orientalistika), Jan Novotný (fyzika), Vladimír Novotný (biologická antropologie), Jaroslav Oliverius (arabistika), Lucie Olivová (sinologie), Libor Páč (historie anatomie), Dalibor Papoušek (religionistika), Marie Pardyová (klasická studia a klasická archeologie), Jiří Pavelka (teorie a historie literatury), Josef Pavlík (funkční antropologie), Petr Pavlík (gender), Jana Pečírková (dějiny starověku a asyriologie), Lukáš Pecha (asyriologie), Markéta Pechníková (fyzická antropologie), Robin Pěnička (archeologická antropologie), Jana Petrásková (sociální antropologie), Miloslav Petrušek (sociologie), Mariana Pfliegerová (sociální a kulturní antropologie), Jana Pleskalová (jazykověda), Ivo Pospíšil (jazykověda, teorie a historie literatury), Miroslav Prokopec (historie antropologie), Jiří Prosecký (asyriologie), Martin Prudký (biblistika, hebraistika, religionistika), Vladimír Přívratský (evoluční antropologie), Barbora Půtová (kulturologie, dějiny umění), Michaela Račanská (dentální antropologie), Jiřina Relichová (genetika), Markéta Rendlová (kulturologie), Olga Rezáková (antropologie hudby), Martin Rychlík (etnologie), Alena Řiháková (dějiny antropologie), Vladimír Sadek (hebraistika, judaistika), Sandra Sázelová (sociální a kulturní antropologie), František Sehnal (entomologie), Karel Sklenář (archeologie), Vladimír Sklenář (biochemie), Jaroslav Skupník (antropologie přibuzenství), Miloslav Slabina (archeologie), Irena Smetáčková (gender), Ludmila Sochorová (etnografie), Tereza Sojková (bibliografie), Věra Sokolová (gender), Vladimír Souček (asyriologie, chetitologie), Jana Součková (chetitologie, historie starověkého Předního východu), Martin Soukup (biokulturologie, sociální a kulturní antropologie), Václav Soukup (kulturologie, sociokulturní antropologie), Eva Steinbachová (kulturologie), Jiří A. Svoboda (archeologie, paleoetnologie), Jan Sýkora (japanistika), Leoš Šatava (etnická antropologie), Jiřina Šedinová (hebraistika), Lukáš Šín (etnická antropologie), Miloš Štědroň (muzikologie), Irena Štěpánová (etnografie), Helena Šulová (kulturologie), Lenka Šulová (sociální psychologie), Richard Thér (experimentální archeologie), Michal Tošner (kulturní antropologie), Zdeněk Tvrdý (etnická antropologie), Zdeněk Uherek (etnografie, etnologie), Josef Unger (antropologie smrti, archeologická antropologie), Petra Urbanová (forenzní antropologie), Břetislav Vachala (egyptologie), Jana Válková (kulturologie), Václav Vančata (paleoantropologie, primatologie), Marina Vančatová (primatologie), Daniel Vaněk (forenzní genetika), Michaela Vaňharová (molekulární antropologie), Lenka Vargová (anatomie, paleopatologie), Jiří Vorlíček

(medicína), František Vrhel (obecná antropologie, amerikanistika, antropologie sexuality), Martina Wagenknechtová (fyzická antropologie), Renata Weinerová (romská studia), Jiří Winkler (sociální politika), Jiří Woitsch (etnologie), Jan Záhořík (etnická antropologie), Michaela Zelinová (tafonomie), Marcela Zoufalá (kulturologie), Jaroslav Zvěřina (antropologie sexuality).

Za připomínky, doplňky a korektury děkuji kolegyním a kolegům, jimiž jsou: Pavel Bláha, Martin Bouchal, Viktor Černý, Miloš Čizmář, Miluše Dobisíková, Jiří Doležel, Jan Dušek, Jan Fridrich, Milan Gelnar, Diana Havleová, Jan Helešic, Stanislav Komenda, Tereza Kozárková, Josef Krátoška, Marek Kučera, Martin Kuna, Lukáš Lenk, Pavlína Lesová, František Ondráš, Alena Opletalová, Jarmila Riegerová, Jiří Sedlák, Milan Stloukal, Eugen Strouhal, Marta Svobodová, Vladimír Šedivý, Zbyněk Šmahel, Jan Šmarda, Jan Šteigl, Radomír Tichý, Blanka Vacková, Jiří Vaněk, Jaromír Vaňhara, Petr Velemínský.

Za vytvoření elektronické verze Antropologického slovníku děkuji členům Servisního střediska pro e-learning, IS MU (Fakulta informatiky Masarykovy univerzity), jmenovitě Janu Havelkovi.

Dále děkuji institucím, které svou podporou umožnily vydání slovníku: Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, Společnost pro podporu univerzitních aktivit v Brně, Grantová agentura České republiky, Fond rozvoje vysokých škol Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky.

Poděkování patří rovněž vedení Nakladatelství CERM v Brně a vedení Nakladatelství encyklopedické literatury LIBRI v Praze, které bezúplatně postoupilo práva a umožnilo autorům znamenité *Encyklopedie starověkého Předního východu* (Praha: Libri 1999) užít ze zmíněné encyklopedie některé texty v přepracované podobě v *Antropologickém slovníku*.

Jaroslav Malina

In memoriam

Jana Hellera, Blahoslava Hrušky, Stanislava Komendy a Vladimíra Sadka.